

HRVATSKA GOSPODARSKA KOMORA

Sektor za finansijske institucije, poslovne informacije i
ekonomski analize
Odjel za makroekonomske analize

Hrvatsko gospodarstvo – statičnost u konkurentnosti

- Uvodno
- Odnos razvoja Hrvatske i zemalja EU10
- Dinamika / statika u konkurentnosti
- Dinamika / statika u rangovima indeksa lakoće poslovanja
- Zaključno

Prosinac 2016.

Uvodno

Hrvatska je u krugu zemalja srednje i istočne Europe (sadašnjih članica Europske unije) koje se zbog procesa tranzicije mogu uspoređivati s Hrvatskom¹⁾, imala najdublju i najdužu recesiju nakon 2008. godine. Razloge različitog reagiranja Hrvatske i ovih zemalja na gospodarsku krizu, koja je pogodila gotovo cijeli svijet 2009. godine, treba tražiti među strukturnim karakteristikama gospodarskoga sustava (konkurentnost i sustavnu efikasnost). Model razvoja hrvatskoga gospodarstva nije se u posljednja dva i pol desetljeća bitno mijenjao, što ima dugoročne posljedice. Stoga danas možemo govoriti o fazi stagnacije konkurentnosti nacionalne ekonomije u odnosu na nama usporedive države, što posljednjih godina utječe na zaostajanje Hrvatske u odnosu na prosjek razvijenosti EU28 i EU10.

Odnos razvoja Hrvatske i zemalja EU10

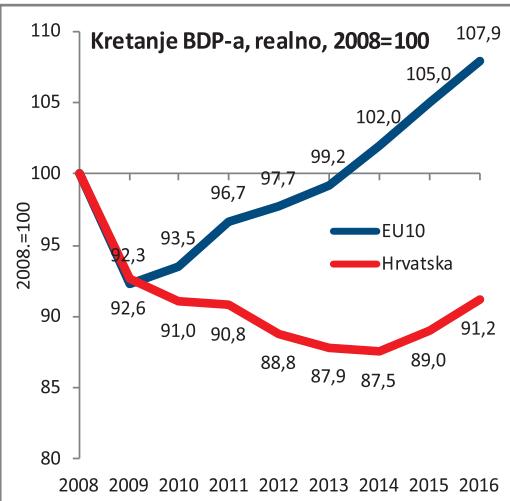
U šest godina realnog pada BDP-a (2009.-2015.) Hrvatska je izgubila 11% njegove realne vrijednosti, prema čemu je bila sedma država na svijetu s najdubljom recesijom, a snažniju od nje imale su uglavnom države iz sasvim drugog dijela svijeta i/ili gospodarsko-političkoga konteksta, osim Grčke (Libija, Jemen, Srednjoafrička Republika, Ukrajina, Ekvatorijalna Gvineja i San Marino).

Istodobno, sve zemlje iz skupine EU10, recesiju (pad BDP-a) „odradile“ su znatno brže: najdulja je zabilježena tijekom tri godine u Litvi, Češkoj i Sloveniji, a u ostalima u jednoj ili dvjema (osim Poljske koja uopće nije imala pad). Uslijed toga, sve te zemlje osim Slovenije i Latvije, u 2015. godini ostvarile su veći BDP nego 2008. godine, a u ovoj godini (prema prognozama rasta Europske komisije) zaostajanje za 2008. godinom ostaje samo Sloveniji i Hrvatskoj. Pritom će Hrvatskoj BDP ostati 8,8%, a u Sloveniji znatno manjih 2,5% niži nego 2008. godine. No, ujedno treba uzeti u obzir da je stupanj razvijenosti (BDP per capita prema paritetu kupovne moći) Slovenije u 2015. godini bio 17% ispod prosjeka EU28 i 19% veći od prosjeka EU10, a stupanj razvijenosti Hrvatske 42% ispod prosjeka EU28 i 17% ispod prosjeka EU10.

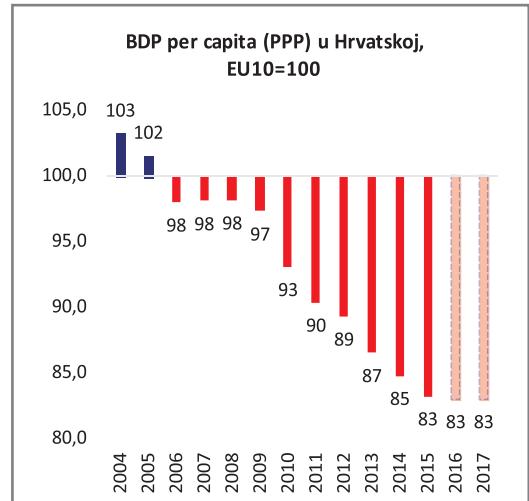
S takvih pozicija, rast koji Hrvatska ostvaruje posljednje dvije godine (1,6% u 2015. i oko 2,5% ove godine prema procjenama HGK) očito je prespor i rezultira dalnjim odmakom od prosječne razvijenosti EU10 i od cijele EU28 te Hrvatska ove godine gotovo sigurno postaje druga najmanje razvijena članica EU28 (poslije Bugarske).

Produbljivanje zaostajanja u razvoju Hrvatske u odnosu na skupinu zemalja EU10 tijekom posljednjeg desetljeća, pokazuje podatak da je 2005. godine Hrvatska bila razvijenija od prosjeka EU10, 2008. g. je njena razvijenost bila 2% niža od prosjeka EU10, a 2015. godine niža za čak 17%.

¹⁾EU10: Bugarska, Rumunjska, Poljska, Češka, Slovačka, Litva, Latvija, Mađarska, Estonija i Slovenija

Izvor: Eurostat, izračun HGK, prognoza za 2016.

Izvor: Eurostat, izračun HGK, procjene HGK za 2016. i 2017.

Dinamika / statika u konkurentnosti

Odgovor na pitanje zašto Hrvatska zaostaje za zemljama EU10 mogu dati pokazatelji pozicije i razvoja ranga hrvatske konkurentnosti u usporedbi s ostalim zemljama.

Ocenjivanje konkurentnosti godišnje provodi Svjetski gospodarski forum za mnoge zemlje u cijelom svijetu. Rezultati se temelje na anketi gospodarstvenika i statističkim podatcima iz dviju prethodnih godina.

Pri izradi rangova konkurentnosti, ocjenjuju se pomaci kod 12 stupova koji obuhvaćaju tri cjeline:

1. OSNOVNE UVJETE (stupovi: Institutije, Infrastruktura, Makroekonomsko okruženje, Zdravstvo i osnovno obrazovanje)
2. UČINKOVITOST (stupovi: Više obrazovanje i trening, Efikasnost tržišta roba, Efikasnost tržišta rada, Razvoj finansijskog tržišta, Tehnološka spremnost, Veličina tržišta)
3. INOVACIJE (stupovi: Poslovna sofisticiranost, Inovativnost)

U posljednjem izješću za 2016./17., rangirano je 138 svjetskih zemalja, među kojima je Hrvatska smještena na 74. mjesto, dakle, više od polovine rangiranih zemalja bilo je bolje rangirano od Hrvatske. U skupini bolje rangiranih bile su sve zemlje EU10, a prema čak 11 stupova konkurentnosti Hrvatska je zaostajala za njihovim prosjekom (jedino područje gdje je Hrvatska bolje rangirana od prosjeka je područje Infrastrukture).

Trenutna loša pozicija Hrvatske korespondira s niskim stopama trenutnoga gospodarskog rasta, ali i njegovim potencijalom u budućnosti, kako i dosadašnji razvoj konkurentnosti korespondira s kretanjem BDP-a u prethodnih šest godina. Naime, dinamika ranga konkurentnosti Hrvatske od 2009. godine nadalje i usporedbe njegove dinamike s prosječnim rangom konkurentnosti EU10, pokazuje njegovu relativnu statičnost.

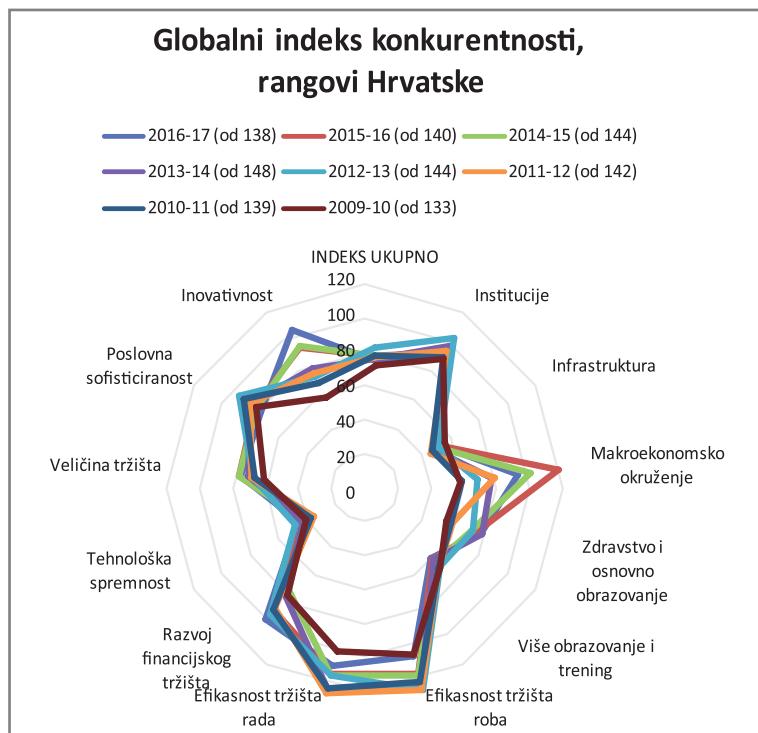
Pritom relativna nekonkurentnost Hrvatske sama po sebi ne bi bila problem da smo samo kratkotrajno na začelju u odnosu na prosjek država središnje i istočne Europe. Isto tako, trenutna relativna nekonkurentnost ne bi bila dugoročno zabrinjavajuća ako bi se analizom proteklih godina moglo ustvrditi da Hrvatska postupno poboljšava svoj položaj na ljestvici globalne konkurentnosti, odnosno da poboljšava svoj položaj prema ukupnom indeksu konkurentnosti.

Indeks globalne konkurentnosti	Trend kretanja 2009.-->2016.
INDEKS UKUPNO	stagnacija
Stupovi konkurentnosti	Trend kretanja 2009.-->2016.
Institucije	stagnacija
Infrastruktura	stagnacija
Makroekonomsko okruženje	pogoršanje
Zdravstvo i osnovno obrazovanje	pogoršanje
Više obrazovanje i trening	stagnacija
Efikasnost tržišta roba	blago poboljšanje
Efikasnost tržišta rada	stagnacija
Razvoj finansijskog tržišta	oskuljacie
Tehnološka spremnost	stagnacija
Veličina tržišta	stagnacija
Poslovna sofisticiranost	stagnacija
Inovativnost	pogoršanje

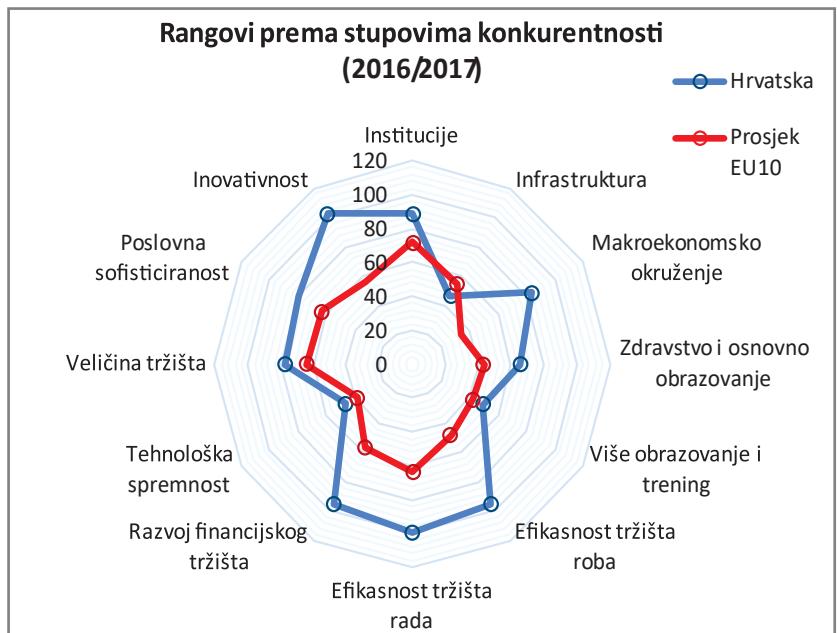
Izvor: Svjetski gospodarski forum, izračun HGK

statičnost hrvatskoga gospodarstva tijekom vremena, i to u godinama u kojima preostale države srednje i istočne Europe (EU10) bilježe postupan gospodarski rast koji je brži od prosjeka EU te uslijed toga smanjuju svoju razliku u razvijenosti u odnosu na prosjek EU28.

Međutim, ako se promatraju kretanja ukupnog indeksa konkurentnosti i svih 12 pojedinačnih stupova konkurentnosti, zamjetna je prilična statičnost hrvatskoga gospodarstva, odnosno hrvatsko gospodarstvo tijekom vremena ne pokazuje pozitivne trendove ni prema jednom pokazatelju globalne konkurentnosti. Naime, prema većini pokazatelja konkurentnosti, Hrvatska se od 2009. godine nije mnogo pomaknula na globalnoj ljestvici konkurentnosti, odnosno nije poboljšavala svoj relativni položaj u svijetu. Upravo takvi pokazatelji razotkrivaju

Izvor: Svjetski gospodarski forum, obrada HGK

Izvor: Svjetski gospodarski forum, obrada HGK

Prema pokazateljima konkurentnosti institucija, infrastrukture, višeg obrazovanja, učinkovitosti tržišta rada, tehnološke spremnosti, veličine tržišta te poslovnoj sofisticiranosti, Hrvatska od 2009. godine uglavnom stagnira, dok prema pokazateljima makroekonomskog okruženja, zdravstva i osnovnog obrazovanja te inovativnosti, Hrvatska od 2009. godine bilježi trend pogoršanja. Navedenim pokazateljima i trendovima Hrvatska ne utječe na poboljšanje svoje konkurentnosti.

Pozicija Hrvatske među ostalim državama prema indeksu globalne konkurentnosti razotkriva prostor u kojem se Hrvatska kreće u odnosu na ostale svjetske države prema navedenom indeksu. Najpovoljniju poziciju od 2009. godine do sad, Hrvatska je imala u izješču za 2009./2010. godinu kada se nalazila na 72. mjestu od 133 države. Najnepovoljnija pozicija prema indeksu globalne konkurentnosti bila je 81. mjesto od 144 promatrane države u izješču za 2012./2013. godinu.

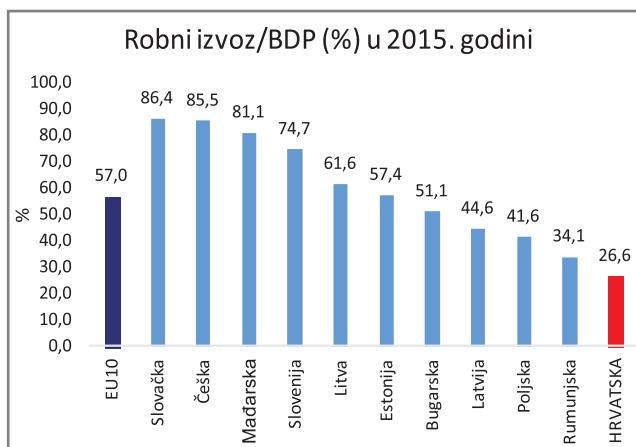
Od 12 pojedinačnih stupova konkurenčnosti, Hrvatska od 2009. godine uglavnom stagnira ili bilježi pogoršanje svoje pozicije.

Indeks globalne konkurenčnosti	Među koliko % najboljih na svijetu, raspon kretanja u razdoblju 2009.-2016.g.
INDEKS UKUPNO	51%-56%
Stupovi konkurenčnosti	Među koliko % najboljih na svijetu, raspon kretanja u razdoblju 2009.-2016.g.
Institucije	60%-68%
Infrastruktura	27%-37%
Makroekonomsko okruženje	37%-76%
Zdravstvo i osnovno obrazovanje	33%-48%
Više obrazovanje i trening	34%-42%
Efikasnost tržišta roba	69%-80%
Efikasnost tržišta rada	69%-82%
Razvoj finansijskog tržišta	51%-69%
Tehnološka spremnost	27%-35%
Veličina tržišta	49%-57%
Poslovna sofisticiranost	58%-67%
Inovativnost	46%-75%

Izvor: Svjetski gospodarski forum, izračun HGK

Ako bi se izračunala relativna pozicija Hrvatske u svim promatranim godinama (jer broj država koje su obuhvaćene izračunom indeksa varira iz godine u godinu te se kreće od 133 u 2009. godini do 148 u 2013. godini), moglo bi se zaključiti da se Hrvatska pozicija prema indeksu globalne konkurentnosti u razdoblju 2009. – 2016. godine kretala u rasponu od prvih 51 do 56% država, odnosno držala je prilično statičnu poziciju u posljednjih osam izvještaja Svjetskoga ekonomskog foruma.

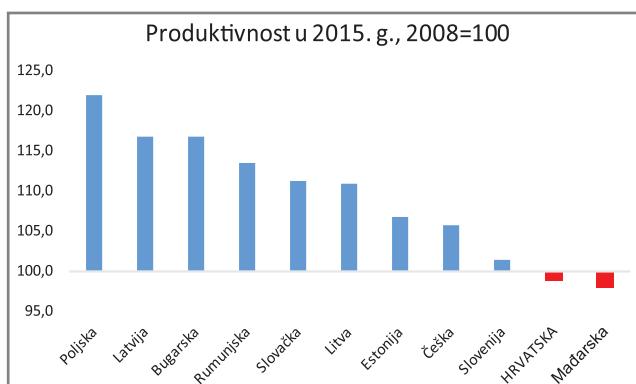
Takva situacija u pokazateljima konkurentnosti prisutna posljednjih nekoliko godina može se objasniti lošom strukturom hrvatskoga gospodarstva, pri čemu se kreatori ekonomske politike nisu prilagodili tržišnim kretanjima da bi se situacija osjetnije promjenila. Dodatno, struktura gospodarstva nije adekvatna, odnosno nije dovoljno prilagođena tržištu i inozemnoj potražnji. Pritom je važno naglasiti da Hrvatska ima izrazito malen izvoz roba u odnosu na veličinu gospodarstva, što je u nekim državama temelj za gospodarski rast.

Izvor: Eurostat, izračun HGK

Odnos vrijednosti robnog izvoza Hrvatske i BDP-a je oko 27%, ne samo najmanje među svim zemljama EU10, nego i upola manje od prosjeka ove skupine zemalja. Prema ovom se pokazatelju ističu Slovačka i Češka, s udjelima od oko 86%, što ih ne svrstava samo među prve dvije države skupine EU10, nego i među prve tri države EU28 (najveći udio ima Belgija, oko 88%).

Relativna nekonkurentnost Hrvatske koja je prikazana putem indeksa globalne konkurentnosti, pokazuje da će Hrvatskoj biti iznimno teško u kratkom roku povećati udio robnog izvoza u BDP-u. Dodatna otežavajuća okolnost za Hrvatsku jest premala disperziranost gospodarske aktivnosti koja je povezana s izvozom roba.

Izvor: Eurostat, izračun HGK

Nisku konkurentnost i njenu statičnost pokazuju i pomaci u produktivnosti koja je u Hrvatskoj i dalje ispod razine 2008. godine, čime se izdvaja od zemalja EU10, s izuzetkom Mađarske.

Dinamika / statika u rangovima indeksa lakoće poslovanja

Odgovor na pitanje zašto Hrvatska zaostaje za zemljama EU10 mogu dati i pokazatelji pozicije i razvoja ranga lakoće poslovanja u Hrvatskoj u usporedbi s ostalim zemljama. Promjene položaja u odnosu na EU10 malo su dinamičnije nego kod indeksa konkurentnosti, no to znači da se ovdje učinjeni pomaci nisu preslikali na konkurentnost, dakle, bili su nedostatni.

Ocenjivanje i rangiranje zemalja prema lakoći poslovanja godišnje provodi Svjetska banka za mnoge zemlje u cijelom svijetu. Istražuju se promjene propisa koji olakšavaju ili otežavaju poslovanje odnosno aktivnost u provođenju reformi. Konačno, predstavlja kvantitativne indikatore regulacije poslovanja (broj procedura i njihovu vremensku i troškovnu zahtjevnost), a u biti mjeri i ocjenjuje učinkovitost ekonomskih politika.

Indeks lakoće poslovanja mjeri aspekte regulacije podijeljene na ova područja:

1. Pokretanje poslovanja
2. Izdavanje građevinskih dozvola
3. Dobivanje električne energije
4. Registracija vlasništva
5. Dobivanje kredita
6. Zaštita manjinskih investitora
7. Plaćanje poreza
8. Prekogranična trgovina
9. Izvršenje ugovora
10. Rješavanje problema insolventnosti

Iako se ne može uspoređivati kretanje rangova Hrvatske po godinama prije 2016. zbog metoloških promjena, mogu se usporediti odnosi rangova Hrvatske i prosjeka zemalja EU10. Vidljivo je, naime, da je Hrvatska cijelim promatranim razdobljem najlošije rangirana zemlja, jedina iznimka je u izješću za 2016. godinu kada je Mađarska bila za jedno mjesto lošije rangirana.

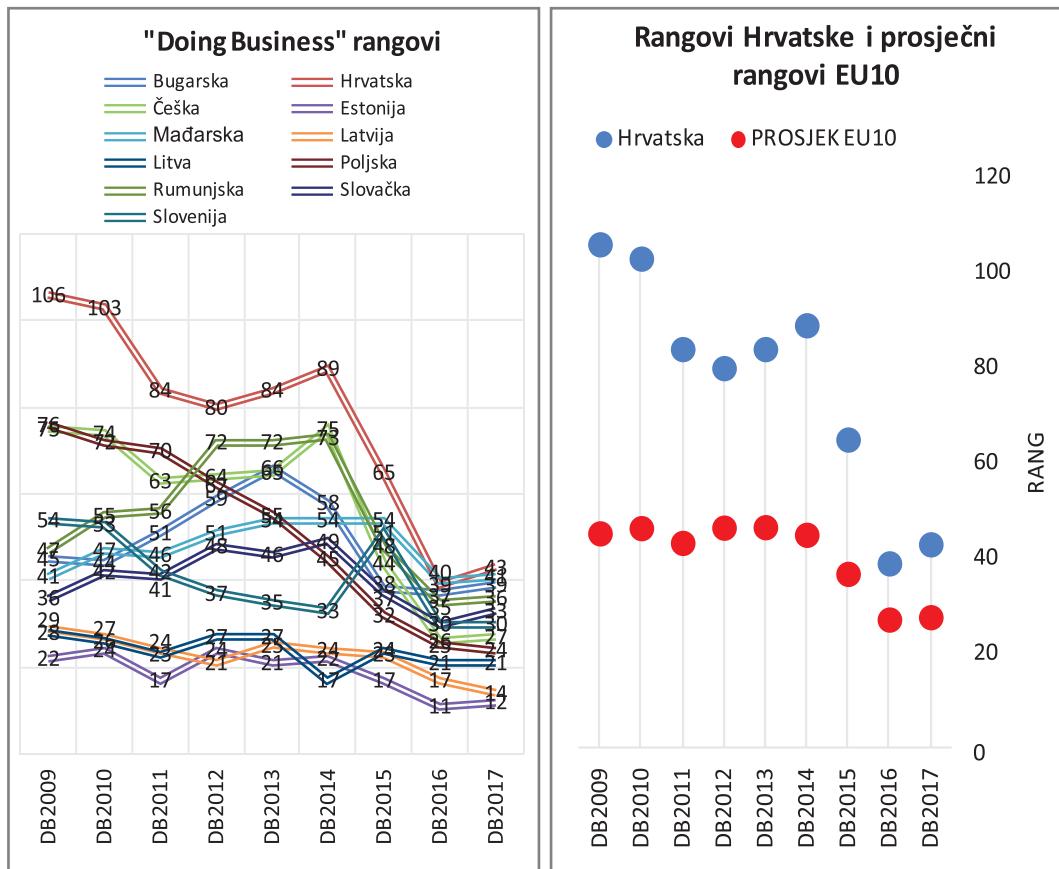
Usporedba razlike u poredcima Hrvatske i EU10 pokazuje relativnu statičnost u većem dijelu promatranog razdoblja, a osobito od 2011. do 2014. kada je odnos ranga Hrvatske i prosjeka EU10 oscilirao u rasponu od samo tri mjesta.

Izješće DB	Ukupni broj rangiranih zemalja	Hrvatska među % najboljih
DB2017	190	23%
DB2016	189	21%
DB2015	189	34%
DB2014	189	47%
DB2013	185	45%
DB2012	183	44%
DB2011	183	46%
DB2010	183	56%
DB2009	181	59%

Izvor: Svjetska banka, izračun HGK

Statičnost je do 2014. godine vidljiva i kada se uspoređuje pozicioniranje ranga Hrvatske u odnosu na ukupni broj rangiranih zemalja (koji su varirali od 181 do 190). Hrvatska pozicija prema indeksu lakoće poslovanja od 2009. do 2014. godine kretala se u rasponu od prvih 47 do 59% država, odnosno držala je prilično statičnu poziciju tijekom šest godina, osobito od 2011. do 2014., kada je raspon bio od 44 do 47%. Dakle, Hrvatska je godinama bila „zamrznuta” u relativnim pomacima koji bi je učinili brže rastućim gospodarstvom jer su se neprestano odgađale reforme koje bi sustav učinile učinkovitijim i konkurentnijim.

Pozitivna naznaka je da je tijekom zadnje dvije godine odmak hrvatskog ranga od ranga EU10 značajno smanjen (a Hrvatska je ušla u prvu petinu najbolje rangiranih svjetskih zemalja). No, trend konvergencije s EU10 nije ostao postojan te je u izvještaju za 2017. godinu razlika povećana u odnosu na prethodnu godinu, i to zbog pogoršanja ranga Hrvatske koja se vratila na poziciju najlošije rangirane zemlje među zemljama EU10.

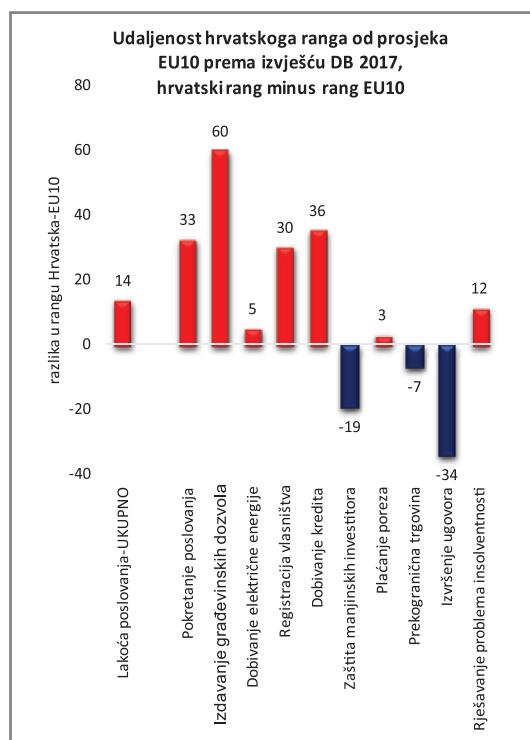
Izvor: Svjetska banka, obrada HGK

Izvor: Svjetska banka, obrada HGK

U okviru ovog indeksa, ističe se pokretanje poslovanja i izdavanje građevinskih dozvola kao područja koja su stalno među najlošijima i najviše udaljenima od prosjeka EU10. Dakle, područja najviše povezana s učinkovitošću javne administracije koja se opetovano spominje kada se govori o preprekama za veći i kvalitetniji priljev stranih ulaganja, osobito u sektoru međunarodno razmjenjivih dobara (izvoz). Stoga je i rast izvoza roba, bez kojeg malo gospodarstvo ne može ostvariti značajnije stope gospodarskog rasta, ograničen.

Primjeri povezanosti robnog izvoza i kvalitetnih stranih ulaganja u sektoru međunarodno razmjenjivih dobara mogu se istaknuti u Češkoj i Slovačkoj koje imaju najveći odnos vrijednosti robnog izvoza prema vrijednosti BDP-a među zemljama EU10 (kako je prethodno spomenuto, oko 86%). U objema su zemljama velike proizvodne kompanije ušle na tržište: u Češku Hyundai, u Slovačku KIA.

Kada je Hyundai u Češkoj otvorio veliku tvornicu 2006. godine, postotni odnos vrijednosti češkog izvoza i češkog BDP-a bio je na razini od 61%, a od tada je povećan za 25 postotnih bodova. Također, u Slovačkoj je KIA otvorila tvornicu 2004. godine kada je postotni odnos vrijednosti slovačkog izvoza i BDP-a bio na razini od 64%, 22 postotna boda nižoj nego danas.

Izvor: Svjetska banka, obrada HGK

Napomena: negativna razlika znači bolji rang Hrvatske u odnosu na rang EU10

Zaključno

Hrvatskoj treba sustavna reforma koja će utjecati na to da se iz stanja statičnoga gospodarstva postupno počnu bilježiti pozitivni relativni pomaci na ljestvicama konkurentnosti i lakoće poslovanja kako bi se Hrvatska približila prosječnim razinama konkurentnosti država srednje i istočne Europe, privukla investicije, potaknula izvoz, a time utjecala i na poticanje gospodarskog rasta. Time bi se stvorili uvjeti za zaustavljanje pada relativne razvijenosti Hrvatske u odnosu na države EU28 i njen povratak barem prema relativnoj razvojnoj poziciji koju je držala u pretkriznoj 2008. godini. Naime, 2008. godine Hrvatska je bila na razini od 63% razvijenosti današnje EU28, pri čemu su četiri države EU10 bile na nižoj razini razvijenosti od Hrvatske (Latvija na 60%, Poljska na 54%, Rumunjska na 48% i Bugarska na 45% prosjeka EU), a dvije na istoj razini (Litva i Mađarska).

Reforme trebaju rezultirati stvaranjem povoljne investicijske i poslovne klime odnosno trebaju osigurati pravnu predvidljivost, učinkovitu administraciju, transparentnost na nacionalnoj i lokalnoj razini, poticati inovacije, istraživanje i razvoj te ulaganje u ljudski kapital. Stvaranjem povoljne investicijske klime stvaraju se potencijali rasta kvalitetnih stranih ulaganja, osobito onih u sektoru međunarodno razmjenjivih dobara koji podižu razinu rasta izvoza, njegova udjela u BDP-u, a time i samog BDP-a. Naime, prema navodima FICC-a, studije pokazuju da povećanje izravnih stranih ulaganja od 1% povećava ukupnu investiciju od 0,5 do 1,3 postotna boda, a rast BDP-a na 0,5-1,0 postotnih bodova.

Uz reforme koje će olakšati poslovanje i podići konkurentnost, potrebno je i intenzivnije korištenje fondova EU. Naime, samo iz sredstava regionalne (kohezijske) politike EU, Hrvatskoj je za razdoblje 2014. do 2020. godine na raspolaganju oko 8,6 milijardi eura iz proračuna EU za sufinanciranje razvojnih projekata. Prema procjenama Hrvatske gospodarske komore iznesenim u analizi „*Fondovi EU i Junckerov plan – potencijali koje je nužno iskoristiti*“ iz 2015. godine, korištenje punog potencijala sredstava fondova Kohezijske politike EU Hrvatskoj bi moglo uvećati rast BDP-a za dva do tri postotna boda. To je iznimski potencijal čije uspješno korištenje treba postati prioritet za ubrzavanje gospodarskog rasta, posebice zato što je Hrvatska od 2008. do 2015. godine izgubila 11% svoga BDP-a, a Europska komisija u svojim ekonomskim prognozama (*European Economic Forecast, Spring 2016*) navodi da je dugoročni potencijalni rast BDP-a procijenjen na „ispod 1%“.

POPIS KRATICA

DB	<i>Doing Business</i>
BDP	Bruto domaći proizvod
EC	Europska komisija
EU28	Europska unija (28 članica)
EU10	zemlje istočne i srednje Europe, članice EU: Bugarska, Rumunjska, Poljska, Češka, Slovačka, Litva, Latvija, Mađarska, Estonija i Slovenija
HGK	Hrvatska gospodarska komora
FICC	<i>Foreign Investors Council Croatia</i> (Udruženje stranih ulagača u Hrvatskoj)

Opće napomene:

Ovu analizu izrađuje i za nju je odgovorna HGK. Informacije, mišljenja, analize i zaključci koji se iznose temelje se na javnim statističkim i ostalim informacijama koje potječu iz izvora u čiju se potpunost i točnost HGK pouzdaje, ali za koje ne jamči. Utoliko su informacije, mišljenja, analize i zaključci izneseni u ovoj publikaciji podložni promjenama koje ovise i o promjenama izvora informacija, i o promjenama koje nastupe od trenutka pisanja teksta do njegova čitanja. Ova publikacija ili njeni dijelovi ne mogu se umnažati ili bilo kako drugačije reproducirati bez navođenja izvora.

Izdavač: Hrvatska gospodarska komora

Pripremio: Sektor za financijske institucije, poslovne informacije i ekonomski analizi

Odjel za makroekonomske analize

Tel.: 01/ 48 28 373

Fax: 01/ 45 61 535

E-mail: makroekonomija@hgk.hr

www.hgk.hr

Priprema i tisk: Intergrafika TTŽ, Zagreb

Naklada: 700 primjeraka

Zagreb, prosinac 2016.